

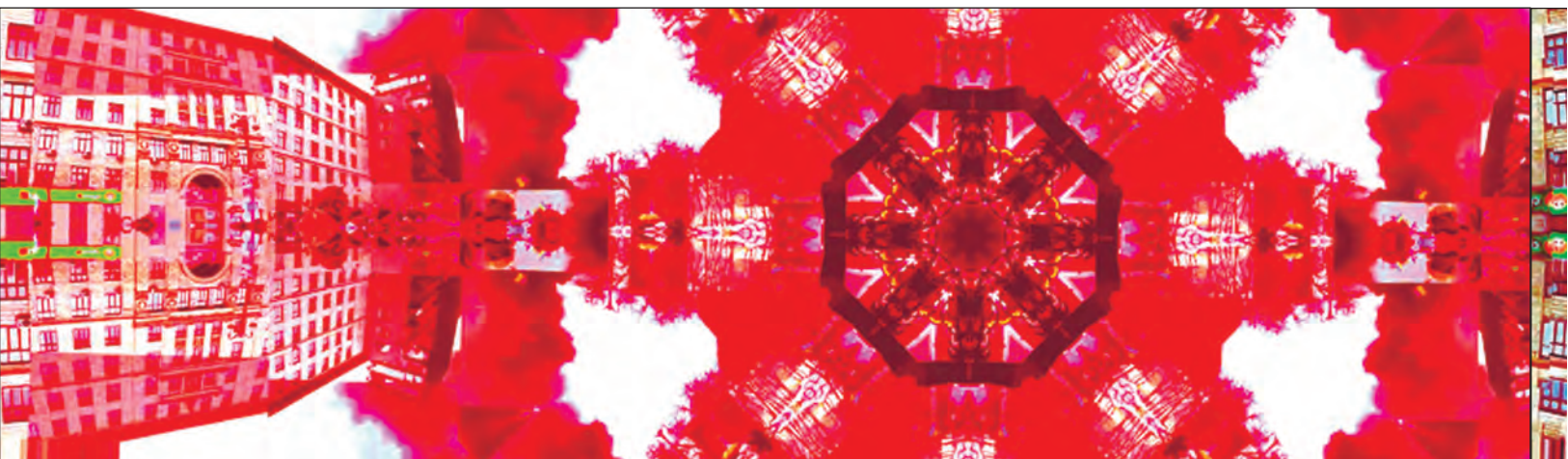
ПОПУЛЯРИЗУЮЧИ НАУКУ:

Оксана Чепелик
канд. архітектури,
пров. спец. відділу мистецтва
новітніх технологій Інституту
проблем сучасного мистецтва
НАМ України,
м. Київ

Розвідки на тему взаємодії науки, сучасного мистецтва та новітніх технологій продиктовані нагальною необхідністю прослідкувати за вирішальними мутаціями, обумовленими зміною уявлень про сучасний світ, із трансформаціями художніх стратегій та експериментальною діяльністю. Існує нагальна потреба у напрацюванні теоретичних містків, які сприяли б залученню практик українського сучасного мистецтва до загального дискурсивного поля, пов'язаного з наукою. Авторський проект “КОЛАЙДЕР” представляла Медіа Арт Лаб Київ (куратори *Наталія Манжолій*, *Людмила Моцюк*) у співпраці з Front Pictures в рамках Паралельної програми 1-ої Київської міжнародної бієнале сучасного мистецтва, що увійшов до семи проектів у буклеті Бієнале “*Must see by Biennale Way*” [1, С. 4]. Він стосується подій, які відбувалися в різних урбаністичних ландшафтах і вплинули на подальший історичний розвиток.

З огляду на те, що фокус проекту “Колайдер” знаходиться у секторі, визначеному вектором тези “кінця історії” [2, С. 5] та вектором кінця світу в інтерпретації *Ларса фон Трієра* в фільмі “Меланхолія”, то можна послатися на дописи “Структура Ойкумени” (2010) та “Космічна Одиссея—2011 і *science* виміри українського арт-простору” (2011). У них *Микола Скиба* розглядав *science art* загалом як напрям сучасного мистецтва, що найактивніше реагує на зміни в науковій картині світу, і, зокрема, проект *Анни Надуди* та *Андрія Базюти* “Ойкос”, куратором якого він виступав [3, С. 10].

ПРОЕКТ “КОЛАЙДЕР”

2001 року, беручи участь у програмі “Cell Culture / Культура клітини” в Сан-Себастьяні, 2004 року — в Центрі сучасного мистецтва Arteleku — штаб-квартирі “Маніфести” (Іспанія), я працювала над проблемою комунікації. Художнє дослідження стосувалося процесу навчання робота МіРеЛа (з відділення Робототехніки Парку Науки Мірамон у Сан-Себастьяні) взаємодії штучного інтелекту з реальним світом шляхом створення нової штучної мови. Робот із базовою програмою поведінки взаємодіяв із людьми в реальному архітектурному середовищі за допомогою сенсорів (зору, руху, відстані й звуку). Він працював як автономна система, а художній проект досліджував комунікацію робота як соціальну модель, що і знайшло своє відображення у статті “Глобалізація, інтеркультурна комунікація та новітні технології” та главі авторської монографії “Взаємодія архітектурних просторів, сучасного мистецтва та новітніх технологій” 2009 року.

Зв’язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями *science art* демонструє досвід, набутий у США 2003—2004 року під час роботи за Програмою Фулбрайта в UCLA — Калі-

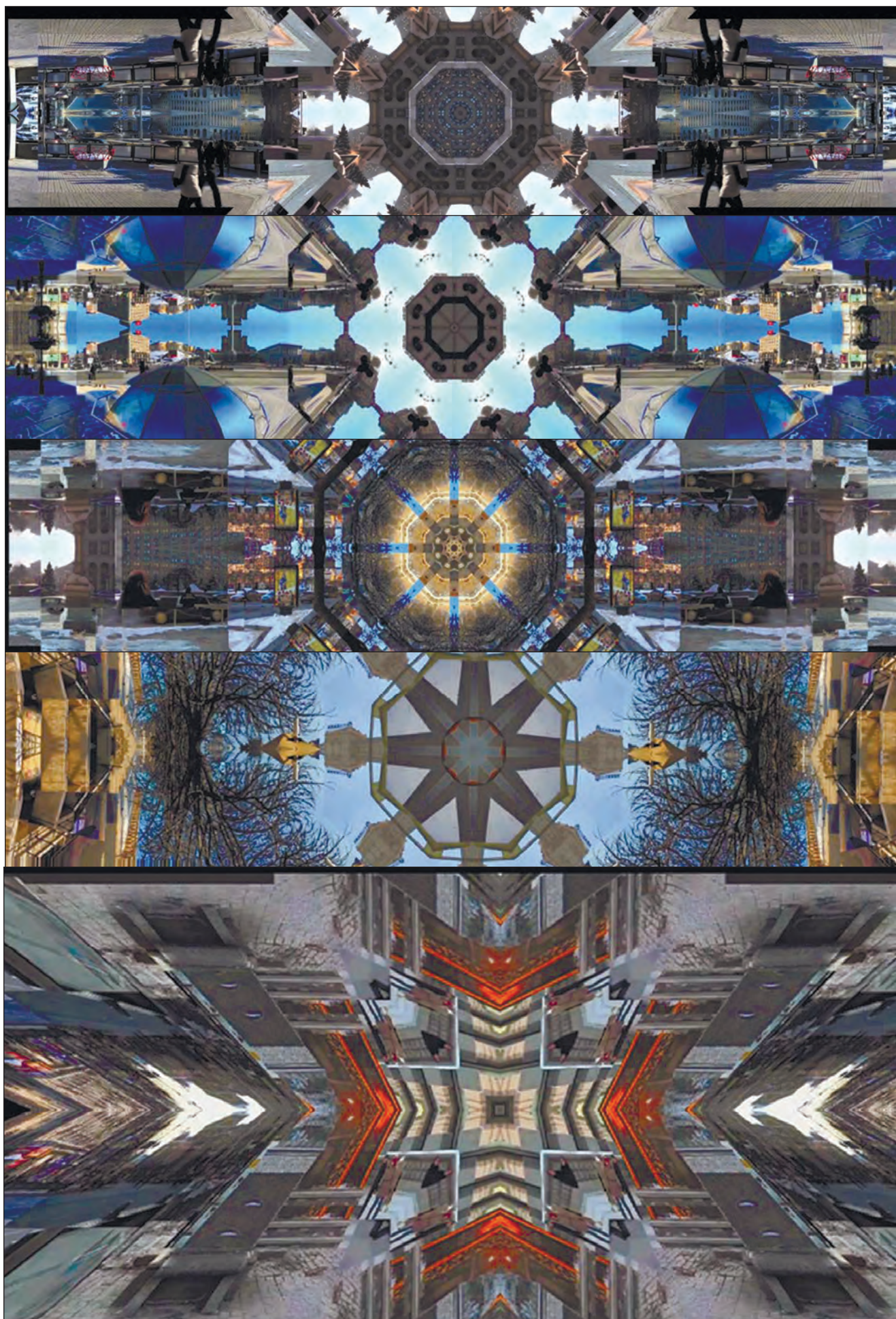
форнійському університеті Лос-Анджелеса над проектом “Textual GENE / Текстовий ГЕН” як моделі інтеркультурної комунікації. Дослідження також торкалося питання — якими шляхами наука й технологія все більше і більше формують культуру. Проект “Текстовий ГЕН” досліджує тему культурних трансформацій, свідомості й нових технологій постгуманістичного масштабу.

Новизна студії полягає в тому, що проект досліджує взаємодію науки, історії, політики та нових медіа. У розвідці відповідальність автора адекватна світовим науковим практикам, як у фізиці, де дослідники пишуть наукову працю на основі власних, а не чужих, експериментів та дослідів.

Методологічне або загальнонаукове значення дослідження в тому, що в ньому вперше на прикладі багаточисельних зарубіжних і частині українських проектів показано особливості процесів та сутнісні характеристики взаємодії *science art*, сучасного мистецтва та новітніх технологій у формуванні суспільної сфери.

Проект “Колайдер” вперше був представлений у новому мультимедійному науково-культурному

центрі ATMASFERA 360°, розташованому в Київському планетарії, що демонструє передові технології третього тисячоліття, які розширюють кордони можливого, де глядач стає учасником подій у Всесвіті. Він спонукає нас уявити світ, що прямує до свого кінця. Поєднатися з цим світом в деяких деталях через панорамний досвід його ключових провідних думок. Аби зрозуміти чесно, упевнено, що це дійсно наш світ — і ми вже беремо участь у його руйнуванні та чому б не почати створювати новий світ?

У Проекті розглянуто місця, що є фокусними пунктами багатьох потоків — культурних, політичних, потоків капіталу — і їхні гострі моменти вступили в глобальний вернакуляр. “Колайдер” — панорамна презентація всесвітніх найдраматичніших політичних подій: Даллас, Техас, США, місце вбивства президента *Джона Ф. Кеннеді* в 1963 році; Лос-Анджелеський бунт через цинічне вбивство поліцейськими чорношкірого в 1992 році, важлива віха в становленні антирасистської свідомості; Російський Білий дім, Москва, місце невдалого Серпневого путчу противників *Михайла Горбачова* в 1991 році, що призвів до розпаду Радянського Союзу; Майдан Незалежності, Київ, Україна, місце подій Помаранчевої революції 2004—2005 років. Проект досліджує канонічні місця політичної історії XX—XXI століть (номінація на британську премію ARTRAKER 2013, якою відзначаються твори митців, які працюють в контекстах війни, насильницького конфлікту і соціального зрушення). “КОЛЛАЙДЕР_100” фокусується на Сараєво та Києві. Перша відео-інсталяція “КОЛАЙДЕР_100: Сараєво 1914” досліджує місце вбивства ерцгерцога *Фердинанда* в Сараєво в 1914 році, що стало приводом до початку I світової війни і подальшої найглобальнішої зміни мапи світу. В другій — “КОЛАЙДЕР_100: Київ 2014” — зосереджено увагу на Київському Євромайдані та функціонуванні суспільного простору, де ідеали свободи, демократії і права людини цинічно були розтоптані олігархічною владою. Залучаючи Українські події до цієї спільної мови, проект свідомо формує глобальне розуміння української сучасної історії і в той же час, переосмислюючи українське розуміння локальних та всесвітньо-історичних переломів. Як мистецький проект, “Колайдер” іде далі, аж до глибин квантового рівня. За експериментальних умов, колайдери досліджують квантові частки під час зіткнень один з одним, аби виробляти дивну речовину, антиречовину. За планетарних умов ми досліджуємо людські частки під час зіткнень, які виробляють випадкову речовину, сильну речовину, дискурсивну речовину, політичну речовину, етичну речовину, речовину великої ваги та не завжди послідовну. Ці колізії вимагають нашого залучення як інтерпретаторів часу.

Проект існує в двох вимірах: як семиканальна панорамна проекція розміром 4x23 м, що демонструвалася на стіні, яка оточує залу планетарію, тобто її всю неможливо було охопити поглядом, що змушувало глядача рухатися вздовж відеозображення; і як 360°-купольна проекція — надзвичайно імерсивне середови-

ще, складене із багатьох фрагментів зображень одного місця. Використання викривлюючої візуальної техніки, що множить зображення, почалося ще в 2002 році у проекті “Урбаністична мультимедійна утопія” (2002), в його растрових міських ландшафтах, реалізованому в Баухаузі Дессау (Німеччина), що стосувався впливу новітніх комунікаційних технологій на урбанізм, на прикладі Сіднею як частини Азійського технологічного коридору, економіка якого розвивається найбільш динамічно. Тоді як “Урбаністична мультимедійна утопія” в дигітальній фрагментарній формі подає єдиний погляд, аби викривити його, пропонуючи таким чином прямий сенс медійного урбаністичного досвіду, мозаїчність “Колайдера” є композицією багатьох кутів зору так, що привілейована позиція суб’єкта полягає в тому, аби випробувати своє власне спотворення.

Огортаючи цими візуальними досвідами глядача, який рухається вздовж панорами, аби випробувати кожен момент, Колайдер занурює його у втілену дійсність серед багатовимірних просторів колізій минулого часу і майбутнього. Це критичне мистецтво, що є свідомством сьогоденної соціальної дійсності та її травм, як свідчення, або запис якогось тілесного відчуття сучасності, залишений для майбутнього.

Авторські фрагменти рухомих зображень обертаються і прискорюються в межах мистецького колайдера. Зіткнення перспектив породжують історію, адже час від часу механізм аудіо-візуальних стрибків з’являються окремі фрагменти архівних відео. Кожен із цих фрагментів, наближає глядача до того драматичного моменту, який міг би бути останнім.

Для 1-ї Київської Бієнале АРСЕНАЛЄ тема Відродження і Апокаліпсис в сучасному мистецтві проковує революційну перспективу з його відсилкою до “найкращого часу, найгіршого часу” *Дікенса* [4, С.12]. У проекті “Колайдер” це — розповідь про місця, де колізії між минулим часом, теперешнім і майбутнім пропонують свої власні спектри відповідностей. Стрімко прямуючи до суперколізії всесвітньо-історичного значення, або беручи одне зіткнення в часі, твір існує в межах фізичного, буквально відповідаючи на можливість світового приходу до кінця.

Проект, що розпочався в США, під час Програми Фулбрайта, включив Великий адронний колайдер — унесвітній найбільший атомний прискорювач, запущений 2011 року для регулярної дії і зараз, 2015 року знову, після планової зупинки 2013 року. Елементи фрагментованості та уривчастості в роботі відсилають до квантової теорії. Математично, панорамні куполи — прості багатовимірні простори, математичні об’єкти, які виглядають пласкими і передбачуваними в ескізах малого масштабу, але фактично є викривленими сферами і ведуть несподіваними шляхами — через багатовимірність до складних n-вимірних просторів (многовидів). Інколи ці виміри диференціюються: диференціальне числення дозволяє нам зробити пласку карту Землі, наприклад, тривимірний глобус редукувати до двох вимірів для того, щоб змальовувати континенти у формах, які ми пізнаємо, втрачаючи

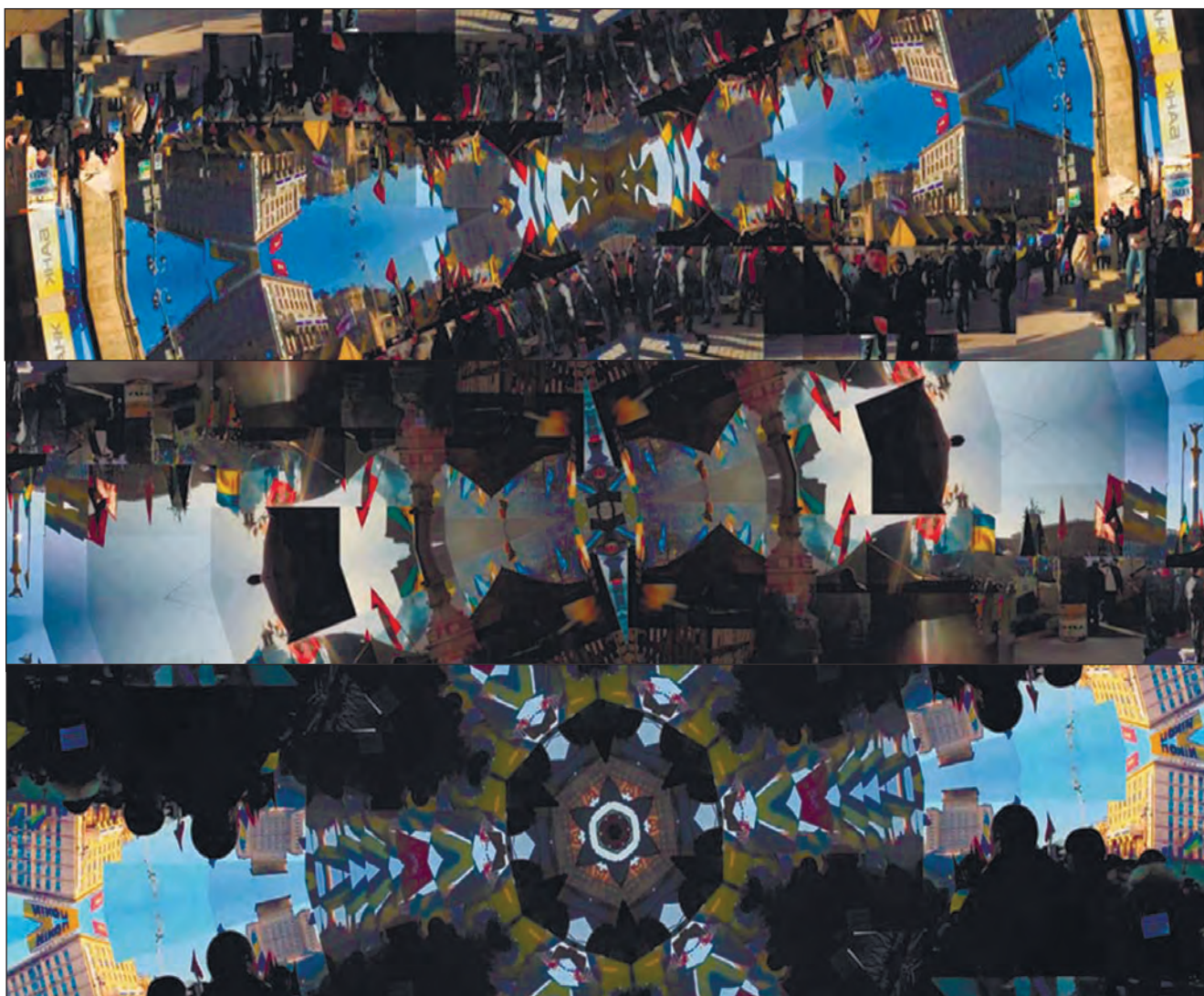
глобальну точність на користь локальної деталі. Інший знайомий приклад: стрічка *М'юбіуса* — двовимірний компактний простір: безкінечна пласка поверхня, яка фактично є замкненою на собі петлею, — і дійсно, це — те викривлення, яке дає початок його безперервній площині. Пласкі сторони стін, що розходяться від куполу, обмежують поверхню проекції, в той час як очі повинні рухатися, аби зрозуміти цілісність роботи в межах заданої кривої.

N-вимірний простір *Калабі Яу* — це комплексний риманів многовид, який представляє додаткові виміри часо-простору, що є проекцією теоретичної математики і фізики, а саме теорії струн. Згідно з теорією суперструн, в кожній точці нашого чотиривимірного простору, додається настільки малий шести-вимірний простір *Калабі Яу*, де простори знаходяться в масштабі *Планка*, в квантовому масштабі, в якому теорія квантового поля не діє, і гравітаційні сили стають нестійкими [5]. Ці проблемні масштаби є одним із об'єктів дослідження. Якщо остання теорія *Томаса Вейлера* і *Чуу Ман Хо* правильна, Великий адронний колайдер може бути першою машиною, здатною породити елементарні частки, що зможуть мандрувати назад в часі. Найменші частки, прискорені і введені в контакт одна з одною, спотворюють

досвід часо-простору — і тому, суб'єктивно, сам часо-простір. Багатовимірні простори (многовиди) об'єднують ці коливання — як квантово, так і геометрично — породжуючи комплексні складки, складні форми. Несподіване залучення і великий ризик, відродження і апокаліпсис — такі моменти охоплюють усе.

Кінець світу закладений у структурі світу. Ці відсилки до квантового рівня пояснюють, як ми можемо бути настільки близько і ще не помічати, не розуміти, не запобігти. Важливо, проте, що вони — не метафори; вони — не аналогії; вони — фізичні пояснення. У “Тисячі плато” *Делез* та *Гватарі* наполягають, що їхня праця не є метафоричною, — що вона варіативно практична, інструктивна, імперативна [6, С. 47]. Ніцше у своїй “Веселій науці” проголосив відоме: “Хай живе фізика!” [7, С. 653] — постійно нагадуючи нам, що фізичний світ — це все, що ми маємо, що нам потрібно погодитися з випадковістю і гарантувати, що наші етичні засади ґрунтуються тільки на цьому фізичному світі.

Проект “Колайдер” також наполягає на залежності від фізичного. У роботі парадоксально фрагментований урбаністичний ландшафт формується у 360°-панорамній проекції, але в той же час, твір про часо-простір, який існував історично.

Проект об'єднує науку, історію з економічними, суспільно-політичними проблемами для того, щоб наблизитися до розуміння зв'язку між простором, часом, історичними перспективами і взаємодією між людьми.

Агресія Росії проти України 2014 року призвела до того, що світ знаходиться за один крок від третьої світової війни. Візуальний підхід підкреслює розуміння глобальних цивілізаційних зсувів та розломів, свідками яких ми є. Мистецтво, що живиться складною історією, політичною нагальністю і документом, виступає як каталізатор культурно заряджених зіткнень, досліджує відчуття, демонструє загальне дихання, що матеріалізується в локальних оточеннях і соціальних взаємозв'язках.

Проект “Колайдер”, працюючи з подіями, які сформували наш сьогодинішній світ, піднімає питання: чи люди є елементарними частками в системі прискорювачів глобальних сил, чи енергія взаємодії здатна породити нові значення, нові форми мислення і нові шляхи існування в світі, наполягаючи на тому, що “інший світ можливий” [8, С. 364]? Кожен з тих моментів існував; кожним історичним моментом керувала енергія невідомих індивідуумів з невідомими швидкостями, що супроводжувалися невиконаними можливостями. Якщо ми слідуємо за логікою конструкції кожного моменту, якщо ми слідуємо за Колайдерною логікою близького політичного руйнування, який кінець нашого світу ми можемо очікувати — і коли?

Годинник Апокаліпсиса сприймає цю можливість дуже серйозно, позначаючи, як близько ми знаходимося до руйнування світу, і змінюючись, коли відбувається всесвітньо-історична подія. На відміну від древніх Єгипетських маркерів, або пророцтв Майя, яких суттєво бракує нашому сучасному життю, Годинник судного дня підтримується “Бюлетнем науковців-ядерників” як вічна нагальність, вказуючи близькість загроз нашому виживанню від ядерної зброї, кліматичних змін і технологій, що з'являються. У січні 2007 науковці-ядерники перемістили руку небезпеки від першопочатково встановлених 1947 року семи хвилин до опівночі (символічний час, що відокремлює людство від дня глобальної катастрофи), лише до п'яти, відображаючи подвійні загрози ядерного руйнування і відмову діяти задля запобігання

кліматичних змін. В апеляції до 100-річчя між війнами йдеться про те, що війна іде в Україні, а це не стосується всього світу і саме таке уявлення є хибним. Це проект-застереження про те, що ці розломи стосуються абсолютно всіх.

Усе вищезазначене дає змогу зробити висновки. Багатовимірний простір і суперколайдер ускладнюють все — так само як роблять глобальний капітал, мережеві комунікації і зростаючий масштаб сучасного політичного опору. Скільки ж застережних дзвіночків нам потрібно, аби розпочати переформатування системи?

Проект проблематизує безпосередньо систему, проявляючи складнощі, які суперечать кожному моменту, тобто, за виразом **Рансьєра**, “проблематизує її причинно-наслідкові зв'язки” [9, С. 26]. Можливий і подальший розвиток “Колайдера”, досліджуючи ЧАЕС в Прип'яті (1986, Україна), площу Тяньаньмень в Пекіні (1989, Китай), колишню Берлінську стіну (1989, Німеччина), меморіал ВТЦ в Нью-Йорку (2001, США), площу Свободи в Тбілісі (2003, Грузія), Райську площу в Багдаді (2003, Ірак), площу Сокало (2006, Мексика), площу Тахрір в Каїрі (2011, Єгипет) та Фукусімську АЕС (Японія, 2011).

Актуальне дослідження, вибудоване на основі використання матеріалу мистецького проекту, та наукового апарату різних сфер сучасного наукового знання. Практичне значення наукової роботи полягає в узагальненні проблем і перспектив взаємодії сучасного мистецтва, науки та новітніх технологій, взаємодії між мікро- і макросистемами, між фізичними і соціальними світами, що досліджує різноманітність сучасних та історичних явищ і сприятиме отриманню громадськістю критичного знання. ■

Ілюстрації до статті:
стор. 36—37 (верхня):

ЦЕРН, Великий адронний колайдер
стор. 36—40:

Оксана Чепелик. Проект “КОЛЛАЙДЕР_100: Київ 2014”

Автор статті — переможець конкурсу
науково-популярних статей Державного фонду
фундаментальних досліджень України 2015 року.

Література

1. Must see by Biennale Way. Arsenale 2012 — The First Kyiv International Biennale of Contemporary Art, — К. : Mystetsky Arsenal, 2012. — 12 pages.
2. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. Пер. с англ. М.Б. Левина. — М. : ООО “Издательство АСТ”, 2004. — 588 стр.
3. Скиба М. “Космічна Одиссея—2011” і science виміри українського арт-простору // ArtUkraine. — К. : 3(28) травень-червень, 2011.
4. Дікенс Ч. Повість про двоє міст [Текст] / Ч. Дікенс; пер. з англ. М. Сагарди. — Х. ; К., 1930. — 248 с.
5. Anatolitis E. Collider: Volatile correspondences Oksana Cherepyk [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

<http://architecture.testpattern.com.au/COLLIDER/>

6. Делёз Ж., Гваттари Ф. Тысяча плато. Капитализм и шизофрения / Пер. с фр. и послесл. Я.И. Свирского, науч. ред. В.Ю. Кузнецов. — Екатеринбург: У-Фактория; М. : Астрель, 2010. — 895 с.
7. Ницше Ф. Веселая наука. Сочинения в 2 т., Т. 1. Литературные памятники. — М. : Мысль, 1990. — 829 с. — С. 491—719.
8. William F. Fisher and Thomas Ponniah (2003). Another World is Possible: Popular Alternatives to Globalization at the World Social Forum, London, ed. Zed Books. — 384 p.
9. Rancier Jacques. The Emancipated Spectator, translated by Gregory Elliott. — London: Verso, 2009. — 134 p.